

“GÖĞSÜ KINALI SERÇE KUŞU” MASALININ ÇÖZÜMLEME DENEMESİ

Dr. Birol İPEK*

ÖZET

Bir milletin yaşam felsefesi, üretilen edebi metinlerin sembolik dilinde gizlidir. Bu sembolik dilin çözümlenmesiyle geçmişe ait çeşitli kültür değerler ortaya çıkar. Anlatmaya dayalı bir tür olan masallar, milletler kültüründe büyük bir yere sahiptir. Nesilden nesile aktarılan bir tür olmaları sebebiyle milletin geçmişine ait birçok birikimi, tecrübeyi beraberinde getirirler. Bu birikimleri, yeni nesillere öğretmeliyiz. Bu edebî tür sayesinde genç kuşaklar düşünmeyi, hayal kurmayı, iyi ve doğru olanı daha iyi kavrarlar. Bu amaçla bir masalın inanç, kültür, yaratılış, gelenek ve yaşama dair neler içerdiğini ve bir masalın bize hangi mesajları verdiğini ortaya çıkarmaya çalıştık. “Göğsü Kınalı Serçe Kuşu” güzel masallarımızdan sadece biridir. Yeni nesiller geleceklerini plânlarken, yönlerini bulmada masalların büyümlü dünyalarından yararlanmaları gerekir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Yaşam Felsefesi, Gök Gürültüsü.

Essay of the Analysis of “Göğsü Kınalı Serçe Kuşu” Tale

ABSTRACT

A nation’s philosophy of life lies in the symbolic language of literary texts. With the analysis of this symbolic language, many cultural assets come to the fare. Tales, based on narration, have an important place in nation’s culture. Because they are a kind cited from generation to generation, they bring a lot of experiences, accumulations belonging to the nation together with them. It is necessary to transfer these experiences and accumulations to the new generations. Thanks to this literary genre young generations comprehend imagining, thinking, what is good and right better. In this study, we tried to reveal what a tale includes as regards belief, culture, creation, tradition and life, and what messages the tales convey us. “Göğsü Kınalı Serçe Kuşu” is only one of our good tales. While the new generations are planning future, they should make use of the magical worlds of the tales.

Key Words: Tale, Philosophy of Life, Moral, Thunder

* İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Sosyal Bilimler ve Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Görevlisi, Celalabat-Kırgızistan, e-mail: bipek@firat.edu.tr

GİRİŞ

Dil geçmişin birikimlerini günümüze taşıyan dizgeler sistemidir. Dilde kullanılan her sözcüğün tarihi süreç içinde “*oluş ve yontuluş*” (Banarlı, 1986: 14) süreçleri vardır. Milletler birikimlerini dile yükleyerek gelecek nesillere aktarırlar. Dil, kültür değerlerini geçmişten günümüze aktaran en önemli ulusal unsurdur. Bu bakımdan bir milletin dili, o milletin yaptıklarının, yarattıklarının, tembelliklerinin, kayıtsızlıklarının da bir ifadesidir (Mengüşoğlu, 2005: 241). Dil, bu yönü ile üretilen insani değerlerin korunmasında “*hazine*” görevi yapar. Edebi metinlerde kullanılan sözcükler bir milletin düşüncesine, inancına, kültürüne, tarihine ait birçok değeri beraberinde taşır. Masallardaki anlamlar çeşitli aşamalardan geçerek birbirleriyle bütünleşerek, birbirleriyle benzeşerek, birbirlerine karşıtlık oluşturarak, dış dünyaya göndermelerde bulunarak, başka yapılara dönüşerek oluşur (İşeri, 2000: 14). Masal dilinin çözümlenmesi, masaldaki sembolik sözcük ve ifadelerin tarihî ve kültürel arka plânlarının açığa çıkmasına yardımcı olur. Gökyüzü ile dayak, hayat ile ölüm, mücadele ile vurdumduymazlık tam bir tezat oluşturacak şekilde “Göğsü Kınalı Serçe Kuşu” masalında dile getirilmektedir. Masallar dilin öğretilmesi ve geliştirilmesi bakımından da önemli bir yere sahiptir. Dilin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş bir masal yeni nesillerin eğitiminde büyük yararlıklar sağlar (Yavuz, 2002: 153). Tarihin kültürel süzgecinden geçmiş sözcüklerin edebî metinler yolu ile hafızalarda yer edinmesi daha kolay olur. Bu sözcükler birçok çağrışım değerini de beraberinde getirirler.

Edebî metinler bir milletin yaşam felsefesini ve düşünce tarzını içinde barındıran eserler olmaları nedeniyle büyük öneme sahiptir. Milletler, hayata dair fikir, düşünce ve birikimlerini edebî metinler yoluyla gelecek nesillere miras bırakırlar. Nesilden nesile aktarılan tecrübeler ve birikimler edebî metinlerin dilinde kodlanarak gelecek nesillere

ulaştırılması sağlanır. Bu açıdan bakıldığında edebî metinlerin satır aralarına kodlanmış önemli bilgiler gizlidir.

Masallar da birer edebî metin olmaları nedeniyle, yeni nesillerin düşüncesine yön veren, geçmişin ışığından hareketle bir gelecek tasarımının arka plânını oluşturan anlatılardır. Masallar, aynı zamanda insanoğluna uygarlaşma yönünü buldurmada yeterli eleştiri ve düşünme felsefesini sağlar (Eyupoğlu, 1987: 13). Bir milletin ortak ürünleri olması sebebiyle masallar, toplumu bütünleştirici özelliğe de sahiptirler. Estetik bir yapıya sahip olan bu edebî tür sayesinde, dinleyicileri yönlendirmek, onlara bilgi aktarmak, onların akıllarına ve kalplerine ulaşmak daha kolaydır. Şüphesiz masallardan yararlanarak genç nesillerin kalplerine daha kolay ulaşırız. Ulaştığımız bu kalplere iyilik ve yardım severlik tohumlarını saçıp kötülüğe olan eğilimlerinden uzaklaştırabiliriz. Böylece gelecek nesiller “*hayatın ciddiyeti*” içinde “*düşüncelerini*” gerçekleştirirlerken; masalların büyüdü dünyasından yararlanırlarsa topluma daha faydalı bireyler olacağına inanıyoruz. Anlatıya dayalı edebî türlerin modern insanın içinde “*perdelenmiş*” iyiliklerin ortaya çıkarılmasına katkıda bulunacağı gerçeğini de unutmamak gerekir.

Hayal etmek veya hayal gücüne sahip olmak, gerçek manada kâinatı bir bütün içinde algılamak demektir (Eliade, 1992: XXX). Öncelikle kâinatı daha iyi hale getirmek için sahip olduğumuz hayallerin ruhumuzun derinliklerinde hissetmemiz gerekir. Millî kültürün bir parçası olan masallar, bu yönü ile estetik bir yapıya sahip edebî ürünlerdir. Teknolojinin hayatımızın her sahasına hükmettiği çağımızda millî kültür ve estetik zevkten mahrum nesillerin yetişmesi milletimiz için büyük bir kayıptır. Masallar gerçek değildir. Hayal ürünleridir. Fakat masallar aynı zamanda bir gerçeği dile getirirler. Gerçeklik masallara dolaylı olarak yansır (Propp, 2001: 141). Zihinde hayal edilen bir düşünceye, gerçek hayatta değişik durumlarda ve zamanlarda karşılaşılabılır.

Her milletin kendine has bir yaşam biçimi vardır. Yaşanılan hayatın tecrübeleri edebî ürünlerin satırlarında kodlanmış bir şekilde durur. Okunan ve yorumlanan her metnin insana neler kazandıracaklarını önceden düşünmek ve plânlamak gerekir. Bu tecrübeler ve birikimler insanların geleceğine ışık tutan, insanın iç dünyasını aydınlatan yaşam ilkeleridir. Felsefi düşüncenin ve fikir üretmenin en büyük dayanağı sağlam ve zengin bir iç dünyadır (Bilkan, 2001: 27). Geçmişin birikimlerinden faydalanarak iç dünyamızı daha da zenginleştirebiliriz. Masal bu açıdan çok yönlü düşünmemizi ve hayal kurmamızı sağlayan en güzel anlatılardır.

Çalışmamızda, “*Göğsü Kınalı Serçe Kuşu*” masalını çözümlenmeye çalıştık. Kültür, inanç, yaratılış, yaşam, mitoloji, felsefe ve eğitim açısından bu masalın neler içerdiğini ortaya çıkarmayı amaçladık. Masalın sembol dilini de göz ardı etmeden tarihi süreç içerisinde gizemli dilin neleri çağrıştırdığını ortaya çıkarmaya çalıştık.

GÖĞSÜ KINALI SERÇE KUŞU

Çalışmamızın konusunu teşkil eden “*Göğsü Kınalı Serçe Kuşu*” bir halk masalıdır (Propp, 2001: 23). Mitolojik unsurların, büyük yer tuttuğu “*Göğsü Kınalı Serçe Kuşu*” masalı, konusu itibarıyla Mitolojik Fabl-Masallar kategorisi içerisinde yer alır. Mitoloji, “yaşanmış”ın halen yaşanmakta olduğunu vurgulayan, “*son insanın*” “*ilk insan*”ı taşıdığını anlatan öyküler dizisidir. Yani hiçbir şey geçmişte kalmamıştır. Günümüzde varlığını/geçerliğini sürdürmektedir; geleceğe de aktarılacak, yeniden yeniden yaşanacaktır (Saydam, 1997: 186). Bu unsurlar masalın içinde sembolik olarak yer almaktadır. Bir milletin mitolojik anlayışı, genellikle onların eğitim sistemini oluşturduğu bir gerçektir (Yavuz, 2002:4). Masalın kahramanı “*serçe*” kuşudur. Masalarda hayvanlar tabii yapılarıyla, karakter ve yaratılış özellikleriyle karşımıza çıkarlar (Bilkan, 2001: 86). Bu masamızda da görüldüğü gibi “Hayvanlar, insanın doğada yaşayan yüzünü temsil ederler.” (Korkmaz, 2004: 67). Mekân,

yaşadığımız yeryüzüdür. Yeryüzünün her hangi bir yerinde olay meydana gelmektedir. Yeryüzü, kahramanın yaşadığı ve kendini gerçekleştirdiği çıkış noktasıdır. Masalarda, zaman belli değildir. Zaman her ne kadar masalarda belli olmasa da gök gürlemesi ile eyleme geçen kahramanın ötekilerle yaptığı diyalogları kapsayacak kadar geçen süreyi kapsamaktadır (İşeri, 2000: 28). Masal bir durum cümlesiyle başlar. Durum cümlesinde geçen “*ufacık*” sözcüğüyle aslında kahramanın ileride karşılaşacağı sıkıntıları bize önceden haber vermektedir. Kahraman fiziksel gücü temsil etmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde dünyada yaşayan kahraman daima tehlikelere açık bir varlıktır. V. Propp’a göre işlev, kahramanın eylemidir. Ama bu eylem de olay örgüsünün akışı içindeki anlamına göre belirlenmiştir. Masalarda olaylar genellikle bir kötülükle başlar (Propp, 2001:12). Masalarda görülen ejderha, dev ve benzeri saldırganlar bu metinde “*gök gürültüsü*” şeklinde ortaya çıkmaktadır. J. Campbell’ e göre “*mono-mitos*” ya da “*kahraman mitosu*” kökeni ritüel ve mitoslardan kaynaklanan “*ayrılma-erginlenme-dönüşüm*” mücadelesi, anlatıya dayalı türlerde sembolik olarak vardır. İlk aşamada kahraman maceraya çağrılır. Kötülüğün ortaya çıkmasıyla kahraman için uygun mücadele ortamı oluşmuştur. Bu mücadele kahramanın kendini gerçekleştirmek için “*ayrılma*” sürecidir. Esenlikli güvenilir bir ortamda hayatını sürdüren kahraman, gök gürlemesiyle tehlikeli bir ortama sürüklenir. Gök gürlemesi ile harekete geçen kahramanın yere yatıp ayaklarını kaldırması eylemi masalda görülen tek işlevdir. Masalarda olanlar genellikle fantastik ve gerçek dışıdır. Kahraman, gök yıkılmasını engellemek için yere yatar; ayaklarıyla “*dayak olmak*” ister. Kahraman, eylemini fiziksel olarak gösterir. Fakat elde edilen başarı fiziksel olmaktan ziyade zihinsel ve psikolojik bir zaferdir. Masal kahramanının kendi bölgesine ait olması sebebiyle elde edilen başarı “*mikro-kozmik*” bir zaferdir (Campbell, 2000: 49). Kahramanın bütün “*canlıları*” düşünerek harekete geçmesi, eylemine hem anlamlı hem de evrensel bir boyut kazandırmaktadır. Kahramanın yaptığı fedakârlık gelecek nesillere

örnek olması açısından toplumun beklediği bir davranıştır. Bu davranış aynı zamanda toplum değerlerinin kişiler düzlemindeki yansımasıdır. Toplumların yaşama dair fikirlerini, düşüncelerini, edebî metinlerde kahramanlar dile getirerek ebedileştirirler.

Eski toplumlar, çevrelerindeki dünyayı “*mikro evren*” olarak algılamaktadırlar. Mikro evren, bireyin (kahramanın) kendini gerçekleştirdiği bir alandır. Başka bir deyişle “*yitik cennetini*” tekrar kazanmak için yaşadığı, mücadele ettiği dünyadır. Bu dünyada bütün “*canlıları*” olduğu gibi kahramanı da tehdit eden saldırganlar vardır. Bütün canlıları tehdit eden saldırılar asla bitmez. Saldırganlar, beklenilmeyen zamanlarda ve durumlarda ortaya çıkarlar. Masalımızda kötülük gökyüzünden gelmekte veya öyle algılanmaktadır. Gök gürlemesiyle kaotik bir ortama sürüklenen kahramanın beklediği tehlike hep aynıdır. Bu bütün canlıların maruz kaldığı “*yıkım, bütünlüğün çözülmesi ve ölüm*”dür. (Eliade, 1992: 18) İnsan hayatında ölüm, çoğu zaman korkulan bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bu korkunun yarattığı bilinçaltı baskıyla da alışılmışın dışındaki bazı davranışlar, meteorolojik olaylar (gök gürültüsü) ölümün ön belirtisi sayılmıştır. Ölüme yol açacağı düşünülen olaylar karşısında da kaçınma yoluna gidilir. Ölüm veya ölüm korkusu belirlediğinde toplumsal yardımlaşma ve dayanışma yoğun şekilde belirmeye başlar. Toplumsal bilinç daha çok gelişir. Bütün tehlikelerden habersiz bir şekilde yaşamına devam eden insanlar, kahramanın harekete geçmesiyle bu tehlikelerden haberdar olurlar. Kahraman mensup olduğu toplumun içinden çıkar; toplumu uyarır ve yol gösterir. Önce kendini erginleştirir. Bütün dünyada insanlığa zarar veren kötülükleri yenmek için mücadele eder. Kahraman, yaşamı besleyen gizemini diğerlerine görünür kılmak için kendi vücudunda dünyanın yenilenmesi için “*kırk kantar yağı*” eriterek büyük simgesel eylemi gerçekleştirir (Eliade, 1992: 111). Kahramandaki yağın erimesi, meydana gelecek olan yıkımı, dehşeti ölümün soğuk yüzünü göstermesi açısından önemlidir.

Masallarda rastladığımız ve kutsal sayılan “*kırk*” sayısı bu masalımızda da görülmektedir. Kırk sayısı kahramanın çektiği sıkıntıyı, çileyi dile getiren sembolik bir sayıdır. Henüz olgunlaşmamış kahramanın önüne çıkan bu zorlukları yenmek için çektiği sıkıntıları, acıları ifade eden bu sayı, sabrın da bir göstergesidir. Toplumu kurtarma görevini üstlenen kahraman, büyük sıkıntılar çektikten sonra düşüncesini gerçekleştirmeye muvaffak olur. Kahraman mensup olduğu âleme rehberlik eder ve âlemin başına bela olan felaketleri yok etmek için mücadele eder. Masalda geçen “*âlem*”, herkes, başkaları, farklı davranış içinde bulunan kimse, duygu, düşünce, düş gücü, aynı konu ile ilgili kimseler, bu kimselerin uğraşlarının bütünü anlamında kullanılmaktadır. Kurtarma görevi, kendini yeterince gerçekleştirmemiş bireyler tarafından üstlenirse kaos ortaya çıkar. Masalda geçen “*sen kendin yoksun beş dirhem, nereden oluyor da kırk kantar yağın eriyor?*” sözü aslında yapılan “*fedakârlık*” eyleminin yeterince anlaşılmadığını göstermektedir. Fedakârlık eylemi, üstelik de “*ötekiler*” tarafından alay konusu olur. Hâlbuki her bireyde var olan kahramanlık duygusu ancak fedakârlıkla ortaya çıkar. Herkesin ulaşabileceği bir potansiyeli vardır. Burada asıl önemli olan, kahramanın olay örgüsü içinde taşıdığı anlam açısından tanımlanıp değerlendirilen edimdir. Kahramanın bu eylemi insanlığa örnek bir davranıştır. İnsanları ve olayları dış görünüşlerine göre değerlendirmemek gerekir. Dünyada yaşayan herkesin, kendine göre bir yeteneği ve bir işlevi vardır (Yavuz, 2002: 47). Bu yeteneği insanlığa yararlı işler için harcamak büyük bir erdemdir.

“Edim” belirli bir durumla karşılaştığı zaman bireyin yapabildiği davranıştır. Edim olarak amaç önce bulma, kurtarma ve yardıma koşmadır. Bu görev kahramana güdülenme ile mensup olduğu toplum tarafından verilmiştir. Kahramanın göğsünün kınalı olması önceden kurban seçildiğini göstermektedir. Bu aslında kahramanın bu dünyadaki alın yazısıdır. Kahraman tehlikeyi sezdiği an eyleme geçer. Fakat bu eylem diğer bireyler tarafından tam

olarak anlaşılabilir. Bunun için yapılan bu eyleme bir anlam verilemez. İnsan çevresiyle ilişkiye girer. İnsanın çevresiyle ilişki kurması, insanın var oluş işlevlerinden birisidir. Düşünmeyi başka insanları gözleyerek ve başka insanlar tarafından eğitilerek öğreniriz (Fromm, 1990: 53). Masalda kahramanın yere yatıp ayaklarını havaya kaldırması eylemi “Neden yapıyorsun böyle?” diye anlaşılabilir bir şekilde sorgulanmaktadır. Merak edilenin sorgulanması aydınlığa giden yoldur. Gerçeğin ortaya çıkması açısından bu bir zorunluluktur. Bireyler soru sorarak kahramanın kendini erginleştirmede yardımcı olurlar. Diğer bireylerin olayları algılamada ne kadar uzak ve vurdumduymaz olduklarını göstermesi açısından da önemlidir. Burada bir iletişim çatışması da sergilenmeye çalışılmaktadır. Bir süreç olarak insan iletişiminin asıl amacı anlam üretimi ve paylaşımıdır. Her birey karşılaştığı olayları kendine özgü bir biçimde algılar; bu algılama öznedir (subjektiftir), bireye özgüdür. Her birey kendine özgü bir bakış açısıyla dünyaya bakar. Eğer bir bireyi anlamak istiyorsak, dünyaya onun bakış açısıyla bakmalı, olayları onun gibi algılamalı ve yaşamaya çalışmalıyız (Dökmen, 2002: 135). Örnek alınması gereken bir bakış açısı varsa şüphesiz kahramanın bize gösterdiği bu örnek bakış açısıdır. Toplumlara zorluklardan kurtaracak olan bu düşüncedir. Hedefleri olan, sabırlı, kararlı insanlar amaçlarına mutlaka ulaşırlar (Yavuz, 2002: 53).

Masalımız aslında yeryüzünde yaşayan sıradan “insan”ın kaderinin dünyadaki simgesel taşıyıcısının öyküsünü sunmaktadır (Campbell, 2000: 47). Yaşadığımız dünyada insan, kendisine bahşedilen hayatı yaşarken aslında kaybettiği “yitik cennet”ini tekrar kazanmak için de büyük bir mücadele vermektedir. Fakat mücadele büyük bir fedakârlık gerektirir. Çok büyük fedakârlıklar yapan ve özveride bulunan düşüncesini gerçekleştirir ve kahraman olur. Masalarda bu düşünceleri kahramanlar dile getirir. Kahraman her hangi bir yerde, herhangi bir zamanda ve her hangi bir toplumda ortaya çıkabilir. Masalımızda kahraman gereksinim duyulan bir yerde ve zamanda ortaya çıkar. Önce kendini erginleştirir.

Kendini erginleştiren kahraman, kendi egosunu tamamen söndürür. Bu aşamadan sonra kahraman sadece kendini değil içinde bulunduğu toplumu, hatta bütün “canlıları” düşünür. Kahramanın yaşadığı âlemde hiçbir canlı dışlanmaz (Campbell, 2000: 182). Çünkü yaşam bütün canlılar için kutsaldır. Kendini ölüm gibi “yok edici” ağır bir tehdidin baskısı altında hisseden insan, yaşamı bütünlük halinde kavramak zorundadır (Korkmaz, 2004: 67). Burada aynı zamanda insanın kâinatı nasıl algıladığı düşüncesini görebilmekteyiz. “*Bu kadar mahlûkat var yerde*” sözü düşünce tarihi ve bir milletin kolektif şuurunu yansıtmaya açısından veciz bir ifadedir. Yaşanan hayatta insanı inciten saldırganlar, felaketler, doğal afetler ve yıkımlar hiçbir zaman eksik olmaz. Bunlarla mücadele etmek çok büyük bir özveri gerektirir. Bu masamızda görülmezse de ara sıra kahramana yardımcı olan merhametli, yardım sever, iyi yardımcıları da çıkabilir. Bazen korkunç “*saldırgan*”lar ortaya çıkar, sadece insanları değil bütün canlılara zarar verir. Fakat kahraman, uygun “*aday*”, erginlenmeye “*bir erkek gibi*” atılır (Campbell, 2000:188). Bu, kahraman için ikinci aşamadır. Erginlenme aşamasında kahraman cesareti ve zekâsıyla ön plana çıkar. Eğer kahraman bu kötülüklerle başa çıkarsa, bize gösterilecek olan insani başarısızlık ya da insanüstü başarı değil “*insanî başarı*” olacaktır (Campbell, 2000: 238). Böylece kahramanın bize vermek istediği mesaj “*böyle yap ve iyi ol*” değil “*bunu bil ve kendini tanı*”dır. Masalın sonunda serçenin “*siz ne anlarsınız.*” sözü, kahramanın kendini tanıdığını, kendi “beni”nin farkına vardığını göstermektedir. Güç, istek ve bilgi kahramanda olması gereken özelliklerdir. Burada kahramanın bilgi gücüne sahip olduğunu görüyoruz. Kahraman “*öteki*”lerin bu bilgiden yoksun olduğunu, bu bilginin farkında olmadıklarını dile getirir. Mitolojilerde görülen “*benlik bilinçliliğinin gelişim serüveni*” bu masamızda da görülmektedir (Saydam, 1997: 43). Bütün canlılar içinde, insanı üstün kılan düşüncedir. Bu bağlamda bütün “*canlıları*” düşünen yegâne canlı insandır. İnsanın görev ve sorumluluklarının farkına varması, insanı diğer canlılardan üstün kılar.

İnsan, acılardan ders alan ve geleceği plânlayan bir varlıktır. İnsanın yaşam alanını tehdit eden saldırılar her an ortaya çıkabilir. Kahraman, tehlikeleri önceden algılayan, toplumu bu tehlikelerden haberdar eden ve tehlikelerin önüne geçebilmek için mücadele eden kişidir. Yaptığı eylemlerin sonunda kahraman kendi gücünün de farkına varır. Masalın başında “*ufacık*” sözcüğüyle güçsüz olarak tanıtılan kahraman masalın sonunda “*Âlemin kendine göre dirhemi, kantarı var*” cümlesiyle yoksun olduğu gücü de elde eder. Burada yapılması gereken şey, fark edilmesi gerekenleri fark etmek, fakat gücün sınırlarını da bilmektir (Campbell, 2000: 277). Bu en son ve kahramanın “*dönüşüm*” aşamasıdır. Kahraman yaşadığı serüvenin sonucunda dönüşüm sürecini tamamlar. Bu önüne çıkan sınavları başarıyla tamamlamış olduğunu gösterir. Böylece ruh olgunluğunu yakalar. Yaşamda, ölüm mutlak bir şeydir. Fakat kendini topluma zarar veren saldırganlara karşı kurban eden kahraman sonsuza dek büyülenmiş olarak kalır. Göğsünün kınalı olması, kahramanın önceden kurban seçildiğini gösteren bir güdülenmedir. Tarihi süreç içinde “*kurban*” kültü ve “*kına yakma*” kültüğü içselleştirilerek güzel bir adlandırma ile kolektif şuurun bir yansıması sonucu bu masalımızda ortaya çıkmıştır. Kına, uzaklaşmanın, birden alıp götürmenin bir adanmışlığın işaretidir. Bu işareti yüreğinde taşıyan kahraman sonsuza dek unutulmayan bir ağın sembolik değeridir. Kültürel değerlerin aktarımı, şüphesiz kültürel sembollerle olur. Tarihi süreç içinde “*kurban*” inancı, “*kına*” kültüğü ile bütünleşerek toplumun ortak değeri olmuştur. İnanç dizgesi toplumların yaşam felsefesidir (Saydam, 1997: 192). Yaşam ve kültüre ait birikimler bu metnin dilinde kodlanmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir milletin hayatı algılama düşüncesini, masalın akışı içinde görebiliyoruz. Kozmolojinin karşılığı olan insanın yaratılışı, dünyanın merkezinde meydana gelmiştir. Merkez simgeciliğinin en yaygın çeşidi, evrenin merkezinde bulunan ve üç dünyayı bir eksen gibi tutan “Kozmik Ağaç”tır. “Yaşam ağacı”, yani evrenin kendisi bu noktadan büyür

(Campbell, 2000: 52). Gök, Yer ve Kozmik Ağaç Simgesi Hind, Çin ve Germen Mitolojilerinde de görülmektedir (Eliade, 1992: 23). Gök ve Yeri birbirine bağlayan “Kozmik Ağaç”, bazen Dağ, Nehir, sarmal simgeleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu simge Oğuz Kağan destanında “*gök ağacı*” şeklinde geçmektedir. Dünya ağacıyla özdeşleştirilen direk de, üç kozmik bölgeyi birleştiren eksen haline gelmektedir. Gök ile yer arasındaki iletişim bu temel direğin aracılığı sayesinde mümkün hale gelmektedir (Eliade, 1992: 25). Türk Milleti’nde göğün direği bir çadır direği gibi anlaşılmaktadır. Böylece düşünce, bir tabana oturmuş olur (Ögel, 1995: 161). Oğuz Kağan destanında, “*Gök çadırımız, güneş de bayrağımız olsun*” denilmektedir. Burada gök kubbe çadırla eş anlamdadır (Ögel, 1995: 161). Yakut Türklerinde, göğün direği, dünyadan yükselen bir “*demir ağaç*”tır. Yer ile gök yaratılırken bu ağacın da tohumu atılmıştır (Ögel, 1995: 169). Bu evrenin bir bütün olduğunu gösterir. Dünya mitolojisinde olduğu gibi Türk Yaratılış mitolojisinde de gök, yer ve insan üçlüsü birlikte görülmektedir. Orhun Abideleri, yaratılış ile birlikte söze başlar. “*Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış*” şeklinde devam eder (Ergin, 1986: 34). Türk mitolojisinde göğün direği anlayışı, çok önemli bir yer tutar. Bir Altay destanında “*göğün direği alınsa*” ifadesi geçmektedir. Bu kıyametin kopması anlamındadır (Ögel, 1995: 169). En eski Türk yazıtları olan Orhun Abideleri’nde “*Üstte gök basmasa, altta yer delinmese*” ifadesi, gök ve yerin birbirinin devamı bütünleştirici olduğunu anlatmaktadır (Ergin, 1986: 24). “*gök basması*” göğün düşmesi, evrenin yıkılması, düzenin bozulması bütün canlıların ölmesini imlemektedir. Gök kubbesini yerin bir devamı olarak düşünme, Türk Milleti’nde çok eski bir düşüncedir. “Göğün dayağı” Türk halk kültüründe, deyimler arasında de yaygın olarak kullanılmaktadır. Evin direği, evin ayakta durması için onun direklerle desteklenmesi ve evin direği olarak aile reisi olan erkeğin kabul edilmesi düşüncesi bugün de hâlâ yaygın bir şekilde yaşamaktadır.

Yaşam, “gök, yer ve insan” üçlüsü bütünlüğü içinde devam ederken bu kurulu düzeni bozacak, insanı kaotik bir ortama sürükleyecek saldırganlar, kötülükler eksik olmaz. Masalda, insanı tehdit eden saldırı evrenin bir parçası olan gökyüzünden beklenmektedir. Gökyüzü burada insanın gözü için çok büyük olan sonsuzluğun parçasıdır. Gökyüzü evrensel bir semboldür. Evrensel semboller insanların kişisel tecrübelerine dayanmaktadır. Belli bir sürekliliğe sahiptir. Güç, çeviklik, hareketlilik ve büyüklüğü temsil ederler. Evrensel semboller insan için beden, duygu ve ruh özelliklerini ifade etmektedir (Fromm, 1990: 32). Gökyüzü, “gök gürlemesi” ile tahripkâr yüzünü göstermektedir. Gök gürlemesi, insanın içinde bastırılmış içgüdüsel doğurganlığı ya da örtülü esrarlı bir figürü, bilinmeyeni temsil eden bir canavardır (Campbell, 2000: 68). Bu insanın içindeki kötülükleri temsil eder. Bu tür canavarlar değişik yer ve zamanda ortaya çıkarak insanların başına bela olurlar. Gök gürlemesi insanın yaşam alanına yönelen tehlikeleri işaret etmektedir. Gök gürlemesi ile kahraman harekete geçer. Kahramanın amacı, bireysel bilinçliliğin evrensel iradeyle uyuşmasını sağlayarak bu türden yaşam aldırışsızlığına olan gereksinimi yok etmek; insanları önceden uyardır (Campbell, 2000: 27). Tehlike gelmeden önce imkân dâhilinde tedbir alınır zarar en aza indirilmiş olur. Kahramanın bu eylemi diğer bireylerin bilgileneşine vesile olmaktadır. Tehlikenin hissedilmesi bile kahramanın kurulu düzenini bozmakta ve kahramanın yere yatmasına sebep olmaktadır. Kahramanın “yere yatması” kurulu düzenin bozulması ve düşüşün bir ifadesidir. Aynı zamanda teslimiyetin de göstergesidir. Düşüş yeniden dirilişin ilk adımıdır. Mücadele verilmeden bu diriliş gerçekleşmez. Kahraman mücadeleye başlamadan önce sırtını sağlam bir zemine dayar. Burası kahraman için dünyanın merkezidir. Dünyanın merkezi, sonsuzluk enerjisinin zamana karıştığı bir doğum noktasıdır. Bu merkez sürekli bir yaratımın simgesidir (Campbell, 2000: 54). Kahramanın düştüğü yerden “ayaklarını kaldırması” yeniden diriliş, yükseliş “mutlak gerçeğe giden yol”u

simgelemektedir (Eliade, 1992: 33). Düştüğü yerden ayak kaldırmak veya mücadele etmek “*cehaletten aydınlığa geçiş*” in evrensel boyutudur. Fakat bu bilinç ve düşünce insanın içindeki korkuyu da harekete geçirmektedir. Gök gürlemesinden sonra kahraman ölüm gerçeğinin farkına varır. Ölüm, daima insanoğlunun karşılaştığı bir fenomendir. Ölümün yüzü soğuktur. Ölüm anı belirildiğinde insanın korkması doğaldır. Ölüm aynı zamanda yok oluş, bu dünyayı tamamen bırakma, başka bir âleme yolculuğun göstergesidir. Türk mitolojisinde ölüm mukadder olarak karşılanmakta ve kurulu olan düzenin gereği olarak algılanmaktadır. Ölüm gök ve yerle ilgilidir ve doğal olarak karşılanmaktadır. Eski Türk inancı şan kazanmadan ya da “*mücadele*” etmeden ölmeyi küçüklük sayardı (Çoruhlu, 2002: 121). Ölümün soğuk yüzünü göstermesi, kahramandaki “*kırk kantar yağın erimesine*” sebep olmaktadır. İnsanın ölüm karşısındaki bu korkusu hayattaki bir gerçeği de dile getirmektedir. Korku, ruhsal bütünlüğün karanlık yanını temsil eder. Dünyanın kaotik boşluğuna bırakılan insan parçalayıcı tehditler karşısında yok olmamak için, emek ve empati gibi iki temel değere tutunur (Korkmaz, 2004: 67).

Gök gürlemesi, tehlikenin, yıkımın, ölümün gökyüzünden geleceğini bildirmektedir. Bu, insanda gök düşmesi olarak algılanmaktadır. Göğün düşmesi büyük felakettir. Göğün düşmesi doğal dengenin bozulması anlamındadır. Yıkıma karşı durmak için yapılan en ufak bir eylem insani çaba açısından önemlidir. Bu dünyada insanın yegâne silahı akıldır. Kahraman, gökle yer arasında kopan bağlantıyı tekrar sağlamak için yere yatar ayaklarını “*dayak*” yapar. “Dayak”, bir şeyin yıkılmaması için dayanan ağaç, destek, payanda anlamındadır. “Dayak olmak”, masalda, “*Olur da gök yıkılıverirse, dayak olmak için ayaklarımı kaldırıyorum*” şeklinde geçmektedir. Göğün çökmesi ümitsizliğin bir göstergesidir. Bazen büyük felaketler karşısında birey çok aciz kalır. Fakat felaketlere karşı koymak ve bunlarla mücadele etmek de gereklidir. İnsan için önemli olan felaketler gelmeden

önce tedbir almaktır. Eğer zamanında tedbir alınırsa yıkımlar, ölümler en aza indirilebilir. “*Olur da gök yıkılıverirse*” ifadesinde felaketler gelmeden önce tedbir almanın önemini belirtmektedir. Kahraman bütün canlıları düşünerek kendi ölümünde bile diğer canlıların yaşamasını isteyerek yaşamın kutsallığını vurgulamaktadır. Paylaşma, özveri, sabır ve kararlılık gibi psikolojik mesajlar bireyin iyi bir vatandaş olması için bu masalda olması gereken örnek ilkelerdir. Çünkü hayatın kendisi bir mücadeledir. Hiçbir başarı kolay kolay elde edilmez. Mücadele etmeden, zorlukları aşmadan hiçbir başarı elde edilmez. Ancak sabırlı, kararlı, cesur ve bu gaye için çalışan insanlar amaçlarına ulaşabilirler (Yavuz, 2002: 41).

Masallar, imkânsız olanı imkân dâhiline sokarak bize bir ders vermeye çalışır. Gerçek hayatta her şeyin bir sınırı vardır. Bazen bu sınırları hayallerimizle aşmaya çalışırız. Fakat gerçekleşmeyen hayaller insanın ruhunda büyük acılar oluşturur. Kişisel sınırları aşmanın acısı ruhsal büyüme acısıdır. Sanat, edebiyat, mit, felsefe ve çile disiplinlerinin hepsi, ufuklarının ötesine, durmaksızın genişleyen gerçekleşme alanına geçmesinde bireye yardımcı olur (Campbell, 2000: 222). Masallar bize hayatı anlatır, kahraman bize doğruyu gösterir. Masallarla birçok bilgiye ulaşırız. İyiyi, doğruyu, güzeli kavrar ve hayallerimizi zenginleştiririz. Bu tür hayvan masalları, yaşamın ne kadar merhametsiz, anlayışsız ve söz dinlemez olduğunu bize göstermektedir (Korkmaz, 2004: 67).

SONUÇ

Her milletin kendine göre bir yaşam biçimi ve düşünce tarzı vardır. Bu düşünce tarzı, edebî metinlerin sembol dilinde kodlanarak gelecek nesillere bırakılır. Bireyler kendi idrak ölçülerine göre âlemi anlar ve yorumlar. Bireylere ortak bir bakış açısı kazandırmak ancak eğitimle olur. Masallar, insanın eğitiminde büyük yararlıklar sağlayan edebî bir türdür. Hayal kurmak, düşünmek ve olaylardan ders çıkarmak gelecek nesillerin sahip olması gereken davranışlardır.

İnsan kâinatın bir parçasıdır. Bu büyük âlemde insanın sahip olduğu en büyük güç akıldır. İnsan aklı sayesinde geçmişten ders çıkarır ve bir gelecek planlar. Kurulu düzeni bozup bütün canlılara zarar verecek felaketlere karşı tedbir alınmalı. Aksi takdirde meydana gelebilecek felaketler büyük can ve mal kaybına sebep olur. Geçmişin birikimlerinden, tecrübelerinden faydalanıp güzel bir gelecek plânlarken masalların büyüğü dünyalarından faydalanılmalıdır. “Göğsü Kınalı Serçe Kuşu” masalı, yukarıda saydığımız fikirlere güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Sahip olduğumuz bilgi ve birikimlerimizi estetik bir yolla yeni nesillere aktarıp onları da bu felaketlere karşı bilgilendirip hazır duruma getirmeliyiz. Güzel bir dünya için elimizden gelen gayreti göstermeliyiz. Yaşadığımız bu zıtlıklar âleminde daima iyi, doğru ve güzel bir dünya için birey olarak gayret sarf etmeliyiz.

METİN

(Göğsü Kınalı Serçe Kuşu)

(Göğsü kınalı serçe kuşu vardır, ufacık... Gök gürleyince yere yatar da ayaklarını havaya kaldırmış.

“Neden böyle yapıyorsun?” diye sormuşlar.

“Bu kadar mahlûkat var yerde. Olur da gök yıkılıverirse, dayak olmak için ayaklarımı kaldırıyorum,” demiş.

Böyle dermiş, bir yandan da titrermiş gök gürlerken.

“Korkumdan, dermiş, kırk kantar yağım eriyor.”

“Be, demişler, sen kendin yoksun beş dirhem, nereden oluyor da kırk kantar yağın eriyor?”

“A! Âlemin kendine göre dirhemi, kantarı var, demiş serçecik. Siz ne anlarsınız?”

(Boratav, 1997: 46)

KAYNAKLAR

1. BANARLI, Nihat Sami, (1986), **Türkçenin Sırları**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
2. BİLKAN, Ali Fuat, (2001), **Masal Estetiği**, Timaş Yayınları, İstanbul.
3. BORATAV, Pertev Naili, (1997), **Az Gittik Uz Gittik**, Adam Yayınlar, s. 46
4. CAMPBELL, Joseph, (2000), **Kahramanın Sonsuz Yolculuğu**, Kabalcı Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
5. ÇORUHLU, Yaşar, (2002), **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
6. DÖKMEN, Üstün, (2002), **İletişim Çatışmaları ve Empati**, 20. Baskı, Sistem Yayınları,
7. İstanbul.
8. ELİADE, Mircea, (1992), **İmgeler Simgeler**, Gece Yayınları, Ankara.

9. ERGİN, Muharrem, (1986), **Orhun Abideleri**, 11. Baskı Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
10. FROMM, Erich, (1990), **Rüyalar Masallar Mitoslar (Sembol Dilin Çözümlemesi)**
Baskı,Ulus Matbaası, İstanbul.
11. EYUBOĞLU, İsmet Zeki, (1987), **Anadolu İnançları, Anadolu Mitolojisi**, Geçit
12. Kitabevi, İstanbul.
13. İŞERİ, Kamil, (2000), **“(Yolcu ile Yılan) Adlı Masalın Göstergibilimsel Çözümlemesi”**
14. Ana Dili Dergisi, TÖMER, Yayınları, İzmir, S.18, s. 12-28.
15. KORKMAZ, Ramazan, **“Aytmatov Anlatılarında Eriştirici /dönüştürücü Üç Temel**
16. **Değer; Emek ve Empati/ Türküler/ Aşk” Cengiz Aytmatov, doğumunun 75. Yılı İçin Armağan, Bişkek 2004. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, s. 167-195.**
17. MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, (2005), **Felsefeye Giriş**, Remzi Kitabevi, 9. Baskı, İstanbul.
18. ÖGEL, Bahaeddin, (1995), **Türk Mitolojisi**, II. Cild, TDK Yayınları, Ankara.
19. PROPP, Vlademir, (2001), **Masalın Biçimbilimi**, (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat)
Om Yayınları
20. 2. Baskı, İstanbul.
21. SAYDAM, M. Bilgin, (1997), **Deli Dumrulun Bilinci**, Metis Yayınları, İstanbul.
22. ULAŞ, Sarp Erk, (2002), **Felsefe Sözlüğü**, Birinci Basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
23. YAVUZ, Muhsine Helimoğlu, (2002), **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara